

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ РЕМОНТНО - ТЕХНІЧНИХ СТАНЦІЙ (РТС) І КОЛГОСПІВ В КІНЦІ 1950-Х НА ПОЧАТКУ 1960-Х РОКІВ

У статті на основі аналізу архівних джерел та літератури проаналізовано взаємовідносини ремонтно – технічних станцій України з колгоспами в кінці 1950-х на початку 1960-х років.

Ключові слова: Україна, село, кадри, відносини, ремонти, станції, техніка.

Після реорганізації машинно–тракторних станцій (МТС) в Україні замість них починаючи з 1958 року утворювалися ремонтно – технічні станції (РТС).

Метою дослідження є спроба показати складнощі процесу взаємовідносин ремонтно – технічних станцій з колгоспами, особливості їх роботи в нових економічних реаліях, які почали запроваджуватися на селі.

Зазначене питання знайшло своє відображення у фундаментальній колективній монографії «Історія українського селянства» [1]. В ній науковцями розкриваються окремі питання роботи РТС , проблеми організації технічного обслуговування колгоспів. Слід також відмітити «Новітню аграрну історію України» підготовлену О. Завальнюком [2]. Окремі аспекти даної проблематики знайшли своє відображення в дисертації Т. Кулікової [3].

Основу джерельної бази при підготовці нашої статті склали матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади і Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Незважаючи на певні напрацювання в цілому проблема залишається недостатньо вивченою, що і зумовлює необхідність її подальшого комплексного дослідження та висвітлення.

Ремонтно – технічні станції (РТС), саме на них покладалося завдання забезпечити ремонт тракторів та інших машин, технічне обслуговування колгоспів, продаж колгоспної нової техніки, запасних частин, пального, отрутохімікатів та інших матеріалів. До основної компетенції РТС було також зараховано організацію прокату тих машин, яких колгоспи не мали; виконання окремих видів спеціалізованих робіт, надання допомоги колгоспам по впровадженню у виробництво нової техніки, досягнень науки та передового досвіду з утримання та використання машинно-тракторного парку, підвищення кваліфікації механізаторських кадрів. Свою діяльність РТС повинні були здійснювати на основі господарського розрахунку. Передбачалося, що перехід техніки в руки колгоспів в цілому поліпшить її використання, підвищить рівень механізації ряду процесів, що в свою чергу позначиться на підвищенні продуктивності і збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції. [3, с. 120].

На практиці МТС ж найчастіше ліквідовували. У цих умовах зволікання зі створенням РТС, колгоспам, які не мали жодного обладнання, доводилося своїми силами нашвидкуруч завершувати ремонт і підготовку техніки до польових робіт, зрозуміло, що повсякчас якість проведення цих робіт бажала бути кращою.

Окрім того, слід зазначити, що навіть в тих районах де було проведено вчасне створення РТС не вирішувало проблеми в повній мірі. Їх штати були нечисельними і не могли виконувати усі покладені на них обов'язки. Зокрема, штат

працівників на одну РТС затверджувався в кількості 23 осіб, а у відділеннях – усього 10 осіб. [3, с. 120].

На осінь 1959 р. у республіці діяло 658 ремонтно – технічних станцій і 457 відділень РТС, що в цілому дало зменшення виробничих потужностей на 19 %. З числа ліквідованих МТС техніку було продано 113 колгоспам і 135 передано радгоспам та іншим державним організаціям [3, с. 120].

З перших днів існування РТС колгоспи відразу ж зіткнулися з проблемами організації співпраці з ними. Керівники і спеціалісти господарств на початковому етапі виявилися непристосованими до роботи в нових умовах і часто просто не справлялися з покладеними на них завданнями.

Директори, головні інженери і інші спеціалісти новостворених РТС, передавши техніку колгоспам, обмежилися лише виконанням ремонтних робіт в майстернях по ремонту і технічному обслуговуванню їх машинно – тракторного парку. Але вони не відвідували колгоспних тракторних бригад і не надавали їм допомоги щодо організації праці, належного використання та обслуговування машинно – тракторного парку. Інколи директори РТС навіть не турбувалися про те, щоб своєчасно виявити об'єми ремонтних робіт, які потрібно було виконувати для колгоспів і інших організацій з тим, щоб майстерні РТС були б повністю завантажені протягом всього року, що знижувало їх ефективність та було причиною необґрунтованих витрат [4, арк. 40].

Інженери МТС майже не цікавились станом техніки в колгоспах. Тим часом велика кількість тракторів через технічні неполадки більше простоювала, ніж використовувалася. Вже наближалися жнива, а в РТС навіть не подбали про завезення необхідної кількості пального. Майстерні РТС виконували замовлення колгоспів несвоєчасно.

Перевіркою, яка проводилася восени в 1959р. в Новоград – Волинській, Попельнянській і Любарській РТС Житомирської області було встановлено, що у тракторних бригадах зони діяльності цих РТС були відсутні плани-графіки технічного догляду і ремонту машин, виробничі завдання по майстернях також не було складено, не було графіку ремонту комбайнів.

Це привело до зниження якості робіт, підвищення витрати запасних частин і передчасному виводу з ладу машин [4, арк. 85]. Такі недоліки у організації роботи РТС спостерігалися й у інших областях України.

Незважаючи на чисельні недоліки у роботі РТС, реорганізація МТС і продаж техніки колгоспам відкрили широкий простір для високопродуктивного використання тракторів, комбайнів та інших машин, подальшого розвитку сільського господарства і зміцнення колгоспів. У господарствах, у яких вдалося в стислі строки налагодити високопродуктивне використання сільськогосподарської техніки, її ремонт та технічний догляд, польові роботи проводилися в стисліші строки і на вищому агро-технічному рівні, ніж за часів існування МТС [3, с. 124].

Поряд з цим, слід відзначити, що у зв'язку з відсутністю у колгоспів виробничого досвіду експлуатації сільськогосподарської техніки, а також дефіцитом кваліфікованих кадрів, які могли б організувати ефективно її використання зумовили виникнення цілого ряду недоліків в її експлуатації після передачі сільськогосподарської техніки колгоспам. Вони полягали у тому, що в більшості колгоспів трактори використовувалися на другорядних роботах, не були завантажені на повну потужність.

Окремі колгоспи використовували трактори на транспортних роботах в період весняного бездоріжжя. Це передчасно виводило їх з ладу, як це мало місце, наприклад, в колгоспах ім. Димитрова і ім. К. Маркса. Вознесенського району Миколаївської області. Допускалися роботи тракторів з недовантаженням, а іноді просто для роз'їзду по господарських справах [3, с. 125].

У колгоспах зони діяльності Сосницької і Мепської МТС Чернігівської області, Велико – Мостівської і Нестерівської МТС Львівської області на початок травня 1958 року ще не було складено графіків технічного догляду за тракторами. У деяких областях траплялися випадки коли на тракторах роз'їжджали на весілля та на базар [4, арк. 100].

Такі порушення правил експлуатації машин під час весняної сівби призводили до того, що в період збирання врожаю і особливо в осінній період більшість тракторів простоювали через технічні несправності, що негативно впливало на проведення сільськогосподарських робіт.

Одночасно із реорганізацією МТС у республіці проходило подальше укрупнення колгоспів. Лише за період з січня 1958 р. по липень 1959 р. кількість колгоспів зменшилася на 3761. З них близько 300 було перетворено у радгоспи або приєднано до лісгоспів, а 1410 економічно слабких колгоспів були об'єднані з економічно міцнішими [3, с. 205].

Реорганізація МТС справила значний вплив на колгоспне село, насамперед тим, що змінила існуючий протягом майже трьох десятиліть порядок технічного обслуговування колгоспів. Завдяки купівлі колгоспами сільськогосподарської техніки, яка раніше належала МТС, виробник став ближче до засобів виробництва. Тим самим, здавалося, було покінчено з наявністю на колгоспній землі двох власників. Крім того, колгоспи отримали можливість мати справу з різноманітними державними організаціями, послуги яких оплачувалися грошима, а не натурою. Але це ще не означало зниження залежності колгоспів від центральних директивних органів. Той механізм, з допомогою якого держава без особливих перешкод вилучала з колгоспів необхідні для неї засоби, був ліквідований [5, с. 33].

Нікуди не зникла і притаманна радянській системі бюрократії та пов'язані з нею зловживання. У довідці про наслідки діяльності Головного управління матеріально – технічного постачання і РТС Міністерства сільського господарства УРСР до 1959 р. зазначалося, що по окремих областях мали місце значні завищення обсягів ремонтних робіт сільськогосподарської техніки. Так, 9-ти місячний план ремонту комбайнів у Черкаській області був перевиконаний на 220 %, а комбайнових двигунів по Тернопільській області – на 651%, тракторних двигунів у Хмельницькій аж на 1420% [6, арк. 56].

Також потрібно відмітити, що після ліквідації МТС для колгоспів суттєво зросли ціни на пальне й паливо – мастильні матеріали. Адже одна тонна дизельного масла для колгоспів коштувала дорожче у 5 разів, ніж для радгоспів, дизельне пальне – більш ніж у 2 рази, бензин – більш ніж у 2,6 рази. Все це свідчило про дискримінаційну політику держави стосовно колгоспів.

Поряд з цим, колгоспи й самі допускали неефективне використання пального та паливно – мастильних матеріалів. Доволі частими стали випадки, коли пальне і мастило використовувалися колгоспами не за призначенням і допускалися перевитрати понад встановлені норми.

Так, на 1 липня 1958 року, колгоспи Хмельницької області витратили не за призначенням 3130 тонн нафтопродуктів, а колгоспи Запорізької області - 3796 тонн [3, с. 134].

Таким чином, колгоспи внаслідок реорганізації, отримавши досить значну в порівнянні з минулим, свободу дій, все ж справжніми господарями на землі не стали. Міцний ланцюг, що ставив їх в залежність від директивних органів, так і не був розірваний. Механізм, за допомогою якого держава отримувала від колгоспів всі потрібні ресурси, продовжував активно функціонувати. Держава зберігала головний важіль впливу на колективні господарства – монопольне право на матеріально – технічне постачання колгоспів та на державне замовлення продукції, що ними вироблялась. Це, як і раніше, давало змогу державі на свій розсуд розпоряджатися колгоспною продукцією і диктувати виробникам свої умови.

ДЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Історія українського селянства: Нариси в 2 т. / В.А.Смолій,(відп.ред.); НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2006, Т 2. 652 с.
2. Завальнюк О., Рибак І. Новітня аграрна історія України. Кам'янець – Подільський: Абетка – Нова, 2004. 288 с.
3. Кулікова Т. Ліквідація МТС: «спроба лібералізації соціально – економічних відносин в українському селі»: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук спец. 07.00.01 «Історія України». Черкаси. 212 с.
4. ЦДАГО – Центральний державний архів громадських об'єднань України.
5. Нікілєв О. Виробнича інтелігенція українського села: творення соціальної верстви (середина 40 – х – середина 60 – х рр. ХХ ст.). Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 2004, 208 с.
6. ЦДАВО - Центральний державний архів вищих органів влади.